

Muzeju statusa priekšlikumi

S.Voldiņš. Rīga, 22.03.2019.

Muzeju likums:

- četras grupas: valsts, pašvaldību, autonomie un privātie muzeji
- juridiskā forma : pazīme atkarībā no dibinātāja
- valsts muzejs : Ministru kabineta izveidota publiska aģentūra (iestāde) vai šīs publiskās aģentūras (iestādes) struktūrvienība [privātie – arī nodibinājumi, biedrības, komercsabiedrības

Muzeju nozares stratēģija un MP darba plāns:

- 1.6.7. Izstrādāt priekšlikumus funkcijām atbilstošam un darbību stimulējošam muzeju juridiskajam statusam

Juridisko statusu vēsture

Teātri, koncertorganizācijas, Opera un balets – no dažādiem statusiem pārveidoti vienā – valsts kapitālsabiedrībās 2005.-2006.gadā (statuss bez izmaiņām kopš reformas)

VKKF – no 2004.gada pārveidots par publisku nodibinājumu (iepriekš – valsts akciju sabiedrība)

VKPAI, LNB, LNA – valsts pārvaldes iestādes (juridiskie statusi nav mainīti)

Muzeji – līdz 2005.gadam iestādes, pēc tam – valsts aģentūras, no 2012.gada – atkal iestādes (krīzes sekas – valsts aģentūru skaita tehniska mazināšana pēc SVF prasības)

Praksē

- 103 akreditēti muzeji (2018.gada 1.janvārī), t.sk.:
- 14 valsts dibināti un uzturēti muzeji (KM 8, citas ministrijas – 6)
- valsts pārvaldes iestādes - KM visi astoņi + Latvijas Kara muzejs (AIM), Latvijas Dabas muzejs (VARAM), Latvijas Sporta muzejs (IZM), P.Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs (VM), Latvijas Ugunsdzēsības muzejs (IEM);
- Latvijas Lauksaimniecības muzejs «Kalēji» un K.Ulmaņa piemiņas muzejs «Pikšas» - valsts pārvaldes iestādes Valsts tehniskās uzraudzības aģentūras struktūrvienības

Aģentūra – neviena [faktiski arī nav vajadzīga, atšķirības ir formālas]

Piezīmes pie esošās situācijas

Funkcijas – nav atkarīgas no juridiskā statusa

Krājums – regulējums faktiski konsolidēts [Nacionālā muzeju krājums nav atkarīgs no muzeja juridiskā statusa]

Pašu ieņēmumu īpatsvars – atšķirīgs objektīvu iemeslu dēļ [lielākais Rundālē 55% no kopējā budžeta, ~1,7 milj.; mazākais – RMM 1%]

Ēku īpašumtiesības – nevienam no KM muzejiem ēka nepieder [VNĪ pamatkapitāls vai FM pārvaldībā], atsevišķos gadījumos – pašvaldības īpašums; Rundāle, Turaida, Etnogrāfiskais – pašas ēkas ir daļa no muzeja

Budžeta finansējums – teorētiski regulēts pēc kopējiem principiem, praksē ļoti atšķirīga veidošanās [piem., LNMM un kapitālieguldījumu atmaksas]

Muzeji ir atšķirīgi – juridiskā forma tikai viena

+ / -

- stabils statuss
- salīdzinoši vienkārša nacionālā muzeja krājuma piederība
- statuss acīmredzami nav bijis šķērslis nozares augšanai [visstabilāk augošais nozares patēriņš]
- no finanšu administrēšanas viedokļa vienkāršs [visiem vienādi noteikumi]
- nav klasisko iestāžu funkcijas (piem., nepieņem administratīvos aktus, nepieņem privātpersonām saistošus lēmumus utt.)
- pakalpojumi, cenrāži (un grozījumi) tikai caur MK
- budžeti nav elastīgi [izdevumi tiek plānoti EKK robežās]
- atalgojuma sistēma pēc valsts pārvaldes vienotās sistēmas [amatu kategorijas]
- līdzekļi «beidzas» 31.decembrī
- ēkas nav muzeju īpašumi [īpaši – Rundāle, Turaida, Etnogrāfiskais]
- projektu piesaiste kā iestādēm bieži problemātiska

Lietuva

- visi nacionālie (4), valsts (15) un pašvaldību (54) muzeji ir budžeta iestādes [atsevišķas juridiskas personas tiesības]
- muzeji vēlējušies pāriet uz aģentūrām, bet tas nav izdarīts (racionalizēta ieņēmumu budžetēšana)
- paši nosaka savu atlīdzības sistēmu
- regulējumu par nacionālo krājumu nosaka kultūras ministrs (neiet caur MK)
- ēkas ir valsts īpašums; prakses mitināties citām personām piederošās telpās nav
- muzeji paši apsaimnieko ēkas, plāno un arī vada infrastruktūras attīstības projektus

Lietuva - pārvalde

direktorus iecel uz 5 gadiem (var iecelt divas reizes pēc kārtas) – no 2018.gada maija

nacionālajos muzejos – konsultatīvas padomes [vismaz 1/3 – ārējie eksperti + 1 KM pārstāvis].

Galvenās funkcijas:

- apstiprina muzeja stratēģiju un gada plānus, pārskatus
- izstrādā priekšlikumus īstenojamiem projektiem un to finansēšanas iespējas
- sniedz viedokli par muzeja struktūru, nodarbināto skaitu un nepieciešamību
- sniedz viedokli par iekšējām procedūrām/kārtībām
- sniedz priekšlikumus par muzeja darbinieku attīstību
- sniedz priekšlikumus par pakalpojumu cenām
- u.c.

Lietuva - budžets

- sava budžeta programma 2/3 budžeta dotācija (algām, ēku uzturēšanai, remontdarbiem u.c.)
- nacionālie muzeji – «autonomous appropriation managers» – paši sadala; pārdales tikai 1-2 reizes gadā
- pārējie valsts muzeji – sadala Kultūras ministrija; pārdales caur KM/FM, bet ja palielina plānotos izdevumus – tikai 1-2 reizes gadā
- pašu ieņēmumi – neiet caur budžetu – tā ir muzeja «kase»
- KM apstiprina vispārējo pakalpojumu sarakstu
- cenrāžus apstiprina muzeja direktors – pirms tam saskaņojums ar muzeja konsultatīvo padomi

Igaunija

- gan valsts institūcijas, gan nodibinājumi [divi modeļi – tikai valsts dibināti; valsts piedalās kā viens no nodibinātājiem]
- **5** valsts nodibinājumi [Art Museum of Estonia, Estonia History Museum, Estonian Maritime Museum; Estonian Open Air Museum; Estonian Rural Museum]
- **9** valsts kā viens no dibinātājiem [piemēram, Narva Museum, Parnu Museum, Estonian Sports and Olympic Museum, Estonian Health Care Museum]
- **3** privāti nodibinājumi, kuri uz līguma pamata izmanto valsts kolekcijas [Estonian Dairy Museum, Juuru un Hageri Paris Museum, Wittenstein Time Centre]
- **7 KM** valsts aģentūras [no tiem 2019.gadā par nodibinājumiem reorganizēs Aiboland Museum, Estonian Museum of Applied Arts and Design; Museum of Estonian Architecture] + Estonian National museum + Tartu Art/ Viljani Museum – tiks reorganizēts, bet par formu vēl nav izlemts

Foundations are preferred to state institutions as this form gives the museums more flexibility in management and more opportunities to take regional or professional specifics into account.

Igaunija – kolekcija

- krājums viss valsts īpašums
- nodibinājumi ņem valdījumā pamatojoties uz līgumu ar ministriju

§ 9. **Use of state owned museum collection** (1) A state-owned museum collection or subcollection thereof (hereinafter in this section collection) may be granted for use to a museum of a state foundation, a museum of a legal person in public law, a municipal museum and a privately-owned museum free of charge on the basis of a contract under public law if its activities correspond to the purposes provided for in subsection 2 (1) of this Act.

- faktiski – deleģēšanas līgums, rādītāji, pienākumi, summa, pamatnosacījumi cenām utt.; termiņš var pārsniegt 10 gadus;

§ 9. (3) The contract under public law shall prescribe the duties for the preservation and use of the collection, the obligation and conditions for replenishment of the museum collection, the amount of budgetary support prescribed for the specified activities, the intended purpose of such use and the procedure for submitting the report on using the support, the term of use of the museum collection if the collection is granted for use for a specified term, and the bases for termination of the contract under public law and for the claim of recovery. The conditions for charging a fee for the services related to the communication of the collection to the general public may be prescribed in the contract under public law, taking account of the provisions of subsection 20 (3) of this Act.

Igaunija – kolekcija

- krājums viss valsts īpašums
- nodibinājumi ņem valdījumā pamatojoties uz līgumu ar ministriju

§ 9. **Use of state owned museum collection** (1) A state-owned museum collection or subcollection thereof (hereinafter in this section collection) may be granted for use to a museum of a state foundation, a museum of a legal person in public law, a municipal museum and a privately-owned museum free of charge on the basis of a contract under public law if its activities correspond to the purposes provided for in subsection 2 (1) of this Act.

- faktiski – deleģēšanas līgums, rādītāji, pienākumi, summa, pamatnosacījumi cenām utt.; termiņš var pārsniegt 10 gadus;

§ 9. (3) The contract under public law shall prescribe the duties for the preservation and use of the collection, the obligation and conditions for replenishment of the museum collection, the amount of budgetary support prescribed for the specified activities, the intended purpose of such use and the procedure for submitting the report on using the support, the term of use of the museum collection if the collection is granted for use for a specified term, and the bases for termination of the contract under public law and for the claim of recovery. The conditions for charging a fee for the services related to the communication of the collection to the general public may be prescribed in the contract under public law, taking account of the provisions of subsection 20 (3) of this Act.

leiši

- ir atsevišķas juridiskās personas
- nacionālo muzeju direktoru apstiprina Ministru kabinets [termiņš 5 gadi, ne ilgāk kā divi termiņi pēc kārtas], no 2018.gada maija
- paši nosaka savu atlīdzības sistēmu
- regulējumu par nacionālo krājumu nosaka kultūras ministrs (neiet caur MK)
- sava budžeta programma

īgauņi

- pamatā pārgājuši uz nodibinājumu [fondu] formu
- aģentūra, iestāde vai fonds [vai struktūrvienības]
- krājums viss valsts īpašums – nodibinājumi ņem valdījumā pamatojoties uz līgumu ar ministriju
- faktiski – deleģēšanas līgums, rādītāji, pienākumi, summa, pamatnosacījumi cenām utt.; termiņš var pārsniegt 10 gadus;
- direktoru atlasa ministrs, termiņš 5 gadi

Sākotnējie secinājumi un priekšlikumi

- starp Baltijas valstīm LV ir visstriktākais un birokrātiskākais regulējums – vismazākā elastība
- apsverama jauna papildus juridiskā forma – valsts muzejs kā publisks nodibinājums - fonds
- jaunais statuss nav obligāts, tam nav paredzami termiņi [nav iespējams un vajadzīgs visiem muzejiem piegriezt vienu formu – tiem ir dažāda situācija]
- pilotprojekts – Rundāle [ņemot vērā pašu ieņēmumu īpatsvaru un nekustamā īpašuma raksturu]

Ko šis statuss nozīmē praksē?

- risinājums līdzīgs augstskolu statusam – atsevišķa publiskā juridiskā persona
- lielāka patstāvība [īpaši – finansiālā]
- nepakļaujas valsts pārvaldes atlīdzības modelim
- tiek slēgts līgums par funkciju izpildi [līdzīgi kā teātri/ koncertorganizācijas/ opera]
- ienākumi netiek «laisti» caur valsts budžetu – attiecīgi izmantošana elastīga [fiskālā ietekme uz budžetu neitrāla]
- iespējama sava nekustamā īpašumu iegūšana [muzejs kā atsevišķa juridiska persona]

Viedokļi?

- mērķis nevar būt tikai saimniecisks – kā jauns statuss var veicināt **muzeja misiju un funkciju izpildi?**
- nacionālā krājuma nodošana un nosacījumi [Igaunijā – līgums uz 10 gadiem]
- vai un kādas pārmaiņas veicamas pārvaldības modelī [padomes, kuras apstiprina nolikumu, darbības virzienus, uzrauga finanses, apstiprina cenrāžus ?]
- vai un kā atdalīšana no publiskās pārvaldes var sekmēt augstāku muzeja atpazīstamību un prestižu
- valsts budžeta dotācijas veidošanās princips nodibinājuma gadījumā
- riski un citas piezīmes?